

Így láttam - Örményországot - szubjektíven

2005. májusában Örményország nekem a következőt jelentette:

Az utcán csupa-csupa életkedvvel teli ember jött velem szembe - ez kellemesen meglepett. Ami először az utamba került, mind finom volt: konyak, előételek, borok, fagyalt - ezt ígérték.

Örményország zuhogó esővel és hűvös idővel fogadott, szerte bővizű hegyi patakokon keltünk át, minden zöld színben pompázott - nem erre számítottam. Nyelvben jártas magyar barátom segítségével három nap alatt közelebbi ismeretségbe kerültem az örmény Abc-vel - ezt nem reméltem.

A Kis-Kaukázus, ahol az ország elterül, vulkánikus hegység. Az általános építőanyag a vulkáni tufa, amely tulajdonképpen nem más, mint természetes gázbeton. Lelket öntenek az unalmas építőanyagba, csipkét vernek rá, Khacskar - láss csodát!

Az armenicumokat (szőnyeg, szőlőtőke, aszalt gyümölcs) keresni kellett - a konyak kivétel(es).

Az örmény templomi építőművészet nagyon egységes. A középkor első felében, mondhatjuk, szakmai monopóliumuk volt. Ők már akkor feltalálták a graffityt, hajtógáz nélkül...

*Füleki Balázs, a XIII. kerületi
Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke*

* * *

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület örményországi bemutatkozása 2005. május 18-30.

Dr. Issekutz Sarolta elnökasszony beszéde

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Barátaim, Véreim!

Nagy utat tettünk meg Budapesttől Jerevánig, hogy meglátogassuk az őshazát. Őseink közel 770 évvel ezelőtt tették meg ezt az utat Magyarország felé, mégpedig menekülve. Az 1239-es évben a hagyomány szerint az „ezeregytornyú” Ani fővárost el kellett hagyniuk a pusztító szeldzsuk török invázió miatt. Lapokra szedve menekítették egyházi könyveiket, a kódexeket, értéktárgyaikat, hogy aztán valahol letelepedve újra kezdhessék az életet. Először a Kaukázusba húzódtak fel, ahol közel 100 évig éltek, de az ellenség utolérte őket és tovább kellett menekülniük. A Krím-félsziget kövekezett, *Kaffa* városa. A tatár invázió ismét menekülésre kényszerítette őket (1475). Moldvában telepedtek le *Jasi, Bakó, Botosán, Fogsani, Roman* településekben. A XVII. század második felében azonban elviselhetetlenek voltak a moldvai vajda örményeket sújtó adórendeletei, valamint a vallásuk miatti megkülönböztető intézkedések, ezért a Kárpátokba húzódtak, majd **I. Apafi Mihály** erdélyi fejedelem hívására - a hagyomány szerint -, 3000 örmény család betelepedett Erdélybe 1672-ben. Nagy szeretettel fogadták őket, hiszen a magas színvonalon és tisztességesen üzött kisiparuk, kereskedelmük ismert volt már a Kárpát-medencében, de egész Európában. Ugyanis már a honfoglalás korában megjelentek örmények a Kárpát-medencében, a magyar állami-ság létrejöttét követően már örmény telepekről is tudunk, például Esztergomban.

Erdélyben őseink létrehozták saját városaikat, önkormányzataikat. *Szamosújvár, Erzsébetváros* szabad királyi városokat, *Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz* településeket és szétszóródtak egész Erdély-szerte. Kultúrájukat, hagyományaikat, örmény rítusukat őrizték az örmény katolikus egyházuk kebelében. Felépítették csodálatos templomaikat, amelyekben a mai napig felhangzik az örmény liturgia, az örmény saragánok. De csak a templomban őrizték meg és őrizzük ma is az örmény nyelvet, a mindennapok szükségszerűen elfeledtették az évszázadok során a nyugati nyelvjáráshoz tartozó, de önállónak tekinthető erdélyi örmény nyelvjárást.

A testvérként befogadó magyar nemzet kebelén őseink igazi hazát és nemzetet találtak. De örmény gyökereiket, hagyományaikat, kultúrájukat és vallásukat szigorúan őrizték, ragaszkodtak hozzá. Letelepdedtek végre és összehordhatták a szétszedett kódexek lapjait, a bibliát. Új hazájuk és a befogadó magyar nemzet iránti lojalitásuk eredményezte, hogy szépen gazdagodtak, önkormányzataik virágoztak mindenki meglepedésére. Az iparos és kereskedő ősök leszármazottai a XIX. században már magas kormánytiszt-ségeket, hivatalokat láttak el, kimagasló gazdasági, művészeti eredményeket értek el, a magyar társadalmom kiemelkedő tagjaivá váltak. A magyar nemzet 1848-49-es szabadságharcában vérüket ontották a haza és szabadság oltárán. Az Aradon kivégzett 13 vértanú közül **Kiss Ernő** altábornagy és **Lázár Vilmos** ez-

redes az erzsébetvárosi örmény közösségből került ki. Büszke vagyok rá, hogy Kiss Ernő aradi vértanú rokona vagyok, akinek nagyanyja **Issekutz** lány volt.

A XIX. század utolsó harmadától 1919-ig két miniszterelnököt és nyolc minisztert adott a kis örmény közösség a magyar hazának, és azóta is a csúcson teljesítenek az élet minden területén.

A XIX. századtól kezdve az örmény közösség magát magyarörménynek nevezi, mely kifejezés utal a magyar anyanyelvűsége és örmény gyökereikre. 1920-ban ismét menekülniük kellett nagyszüleinknek, dédszüleinknek Erdélyből. Az I. világháborút követő trianoni békediktátum megcsönkította Magyarországot, területének kétharmad részét elszakította és a környező államoknak juttatta, így a magyar lakosság - közöttük a magyarörmény lakosság is - idegen hatalom alá került. Vagyonukat, földjeiket elvették, hivatali állásuk megszűnt, menekülniük kellett. A Csonka Magyarországon találtak menedéket és ismét előlről kezdtek mindent. Ez történt a II. világháború után is. Így került közösségünk nagy része a mai Magyarországra. Civil szervezetünk neve ezért Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Benne van a szülőföld: Erdély és az örmény gyökerek.

Ma Magyarországon mintegy 15-20000 örmény származású él. Majd 98 %-át az erdélyi örmények, a magyarörmények alkotják. Néhány száz fő körüli a XX. században Örményországból, vagy a szomszéd államokból bevándorolt örmény testvéreink száma, akik még beszélnek az örmény nyelvet. A törökországi örmény népiirtás menekültjeiből egy kis csoport ugyancsak Magyarországon telepedett le, de többségük a II. világháború után hatalomra került kommunista rémuralom elől Nyugatra, illetve Amerikába, főleg Dél-Amerikába távozott.

1990-ben Magyarország demokratikus átalakuláson ment át, amelynek eredményeként 1993-ban megszületett a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény. Büszke vagyok rá, hogy nevemhez fűződik a magyarországi örmény kisebbségi önkormányzatiság kialakulása, megszervezése. Ügyvédként-jogászként az örmény önkormányzatiság szabályait megalkotva sikeresen tudtuk a választásokat lebonyolítani 1994-ben, majd létrehozni a fővárosi kerületi és vidéki önkormányzatokat, az Országos Örmény Önkormányzatot és a Fővárosi Örmény Önkormányzatot. Magam a II. kerület, a Budapest Főváros elnöke és az Országos Örmény Önkormányzat alelnöke lettem. A történelmi örménység, az-az a magyarörmények, akik több, mint 100 éve honos népcsoportként jogosultak voltak örmény kisebbségi önkormányzatokat létrehozni a törvény feltételei szerint, közösen bevándorolt testvéreinkkel az örmény identitás, az örmény kultúra megmaradása, az örmény érdekképviselet biztosítása érdekében létrehozták szervezeteiket. Sikeres kezdet, de szomorú folytatás következett. Majd 2002-ben, a 3. választási ciklusban végre sikerült az addigi vezetést leváltani és együttműködéssel közösen létrehozni az Országos Örmény Önkormányzatot, magyarörmény és örmény közös vezetéssel. Mindez az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiemelkedő választási eredményének volt köszönhető.

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* 1997-ben alakult a történelmi örménység tagjaiból. Átszövi egész Magyarországot és Erdélyt kulturális tevékenységével. Kilencedik éve havilapot jelentet meg *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* néven, 1600 példányban, átlagosan 50 oldal terjedelemben, ingyenes terjesztéssel. A lap elkerül a nagy közgyűjteményekhez és civil szervezetekhez, önkormányzatokhoz Magyarországon és Erdélyben. Kulturális és információs havilap, amely az örmény múlttal és a jelennel egyformán foglalkozik, hogy átmentse mindazt a sok értéket, amelyet az örménység létrehozott nemcsak a magyar nyelvterületen, hanem mindenhol. Amelyre mi büszkék vagyunk. Hogy megismertesse nemcsak az örmény származásúakkal az örmény történelmet, kultúrát, hagyományokat, hanem a többségi társadalommal is. Kultúra közvetítés és értékmentés a célunk. Évente kiadjuk a lap évkönyvét, hogy a könyvtári polcokon nyomot hagyjunk magunk után, különösen a kutatók számára.

Ugyanilyen szerepe van az Egyesület kiadói tevékenységének is. *Erdélyi Örmény Múzeum* sorozatunk kilenc könyvet adott ki eddig, továbbá kiadta az erdélyi örmények magyar nemessé vált részének genealógiáját is egy hatalmas könyvben, színes címerrajzokkal. Egyedülálló alkotás a hazai kisebbségek körében is! Több örmény vonatkozású könyv megjelenését támogattuk. 2005 évre kiadtuk magyar-örmény-angol nyelven az örmény népiirtás 90. évfordulójára a Musza Dagon készült fotókkal illusztrált emléknaptárunkat, ahová *Szabó László* erdélyi örmény fotóművész zarándokolt el és a képekhez *Lászlóffy Aladár* Kosuth díjas költő írt verseket. Az örmény fordítást *Vahram Martirosyan* készítette felkérésünkre. Büszkék vagyunk rá, hogy elsőként állítottunk emléket az örmény népiirtás áldozatainak 90. évfordulóján Magyarországon.

Fővárosi Örmény Klubot üzemeltet az Egyesület, amely minden hónap 3. csütörtökén zajlik immár tizedik éve. Tartalmas kulturális műsorral - előadások, élő zene, filmvetítések - büfével, jóízű beszélgeté-

sekkel telik el egy-egy est. A közösség igen kedveli, kb. 100 fő körüli létszámban látogatják, kimagasló rendezvények esetén 150-200 fő is részt vesz a klubban.

Fontos feladatunk a kiállítások szervezése az örmény kultúra bemutatására. 1994 óta több, mint 60 kiállítást rendeztem nemcsak Budapesten, hanem vidéken, sőt Erdélyben is. Most hoztam magammal egyet, amely az örmény népiart 90. évfordulójára készült. Budapesten az Örmény Katolikus templomunkban április 23-án nyitottuk meg a kiállítást. Két részből áll: a már említett emléknaptár fotóiból és *Vákár Tibor* magyarörmény építészmérnök-képzőművész Ararát szimfónia című grafika sorozatából. A kiállítás anyagát ezennel szeretettel az *Anahit Simonján* elnök asszony vezette Örményország - Magyarország Egyesület részére adományozza az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálánk jeléül, hogy segítségünkre volt ezen bemutatkozó műsor megszervezésében.

Számtalan nemzetközi konferencia szervezése van a hátunk mögött, nagy kulturális rendezvények, örmény katolikus búcsúkon való részvétel, sok kis közösségi program, mindezek az örmény gyökerű közösség együvé tartozását erősítik.

Az egyesület elnökeként elhatároztam, hogy megszervezem budapesti képviselőtársaim részére az őshaza meglátogatását, hogy egyszer legalább életükben láthassák azt a földet, amelyet őseinknek el kellett hagyniuk. Hogy szívják be az örmény föld szagát, az örmény fennsík csodás levegőjét. Magam 35 évvel ezelőtt jártam Örményországban, magán turistaként, és máig nem feledem azt az élményt. Ezzel tartoztam képviselőtársaimnak és boldog vagyok, hogy sikerült. Csoportunkban Budapest II., III., V., IX., XI., XII., XIII., XIV., XVI. kerületéből, a Fővárosi és az Országos Örmény Önkormányzatból jöttek el az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselői. Köztünk van *Szongoth Gábor* országos örmény alelnök, aki a magyarörmények alelnöke. Elnöke ugyanis nincs az országos önkormányzatnak, csak két alelnöke: a másik alelnök az örmény anyanyelvűeket képviseli: Szárkiszján Adám. Valamennyi képviselőnk örmény gyökerű. Családjaik igazoltan örmény gyökerűek, sokak neve is már elárulja örmény származásukat.

770 évvel ezelőtt őseink lapjaira szedve a szent könyveket menekítették magukkal új otthonukba. Most az eltelt 770 év történelmét, örmény kultúráját, örmény katolikus hitéletét, az örmény hagyományokat, s különösen az utóbbi 12 év magyarországi örmény önkormányzatiság történéseit, a kulturális identitásörzésünk dokumentumait hordjuk össze és letétbe helyezzük az őshaza gyűjteményeiben - könyvekbe zárva. Ezzel bizonyítani akarjuk, hogy mi őrizzük őseink szellemi és tárgyi hagyatékát magyar nyelvterületen, ragaszkodunk örmény gyökereinkhez. Azt szeretnénk, ha az őshaza számon tartaná a magyarországi és erdélyi (jelenleg Románia), magyar anyanyelvű örmény diaszpóráit, amely együttesen közel 30.000 főt számlál. Ezért könyveinket adománylevél kíséretében átnyújtjuk a Matenadaran könyvtárának, valamint a Tudományos Akadémia diaszpórákkal foglalkozó részlegének, de juttatunk belőlük a Jereváni Történelmi Múzeumnak, valamint a Jereváni Főpolgármesteri Hivatalnak, és nem utolsósorban az Örményország-Magyarország Egyesületének.

Köszönetet mondunk Anahit Simonján elnök asszonynak, Vahram Martirosyan író-műfordítónak segítségükért, munkájukért és *Zsigmond Benedek* armenológusnak, aki örmény és angol fordításával segítségünkre volt eddig és lesz ezután is. Köszönet a *Hyur Servicének*, hogy utazásunkat körültekintően megszervezte. Mindezt a sok kedvességet magunkkal visszük haza az őshaza szereteteként a csodás élményekkel együtt.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

(Elhangzott 2005. május 26-án Jerevánban)

* * *

Senki sem tudja, vajon tart-e reggelig gyertyája

* * *

Morzsák és gondolatok Örményországról

Örményországi látogatásunk előtt is jól tudtuk, hogy a rokonsorsú népek kedvelik egymást. A nehéz történelmi múlt, a keresztény hit megtartó ereje, a különleges nyelv varázsa, a táj megkapó szépsége elég ahhoz, hogy rokonokká tegyen bennünket. Nem véletlen, hogy gyakran hivatkozunk a gyökerekre, különö-